

Fridhem, en backstuga i Gammalkils socken

— av Eddy Gjötterberg —

De som bott där

1863 Abraham Jönsson (1816—1888), hans hustru Johanna Persdotter (1824—1892), deras dotter Carolina (1854—1876).

Abraham Jönsson flyttade år 1863, fyrtiosju år gammal, med sin familj till Fridhem som han då troligen själv hade byggt. Stället nämns det året för första gången i församlingens husförhörsbok. De kom från Bygget, fattigstugan vid Svartvadet invid gränsen till Östra Tollstad. Grannarna kallade honom Lugg-Abraham, och hans hustru Abrahamska. De dog båda i Fridhem.

1892 Gustaf Fredrik Wistrand (1825—1896) och hans hustru Fredrika Johansdotter (1828—1901).

Wistrand var invalid och gick med hjälp av två käppar. Han var sextiosju år då han med sin hustru flyttade till Fridhem från Göklund under Annebo Norrgård i Gammalkil. Hans systerdotter var Kerstin Andersson som ägde Fettjestad Nygård och var styvmor till den berömde målaren och etsaren Knut Ander. Hon brukade hälsa på hos morbror och moster i Fridhem och hjälpte dem med mat och andra förnödenheter. Wistrand dog i Fridhem, hans hustru på ålderdomshemmet i Gammalkil.

1900 Karl Johan (Andersson) Karlsson, f. 1873, sågverksarbetare.

Han gifte sig samma år med Arvida Björk, dotter till smeden i Göklund. De fick dottern Eva Maria Ingeborg och flyttade följande år till Kil i Örebro län.

1901 Per Gustaf Svensson (1852—1926), kreatursfraktare, hans hushållerska Johanna Kristina (Kristin) Andersdotter (1857—1936), deras son Arvid Verner f. 1895.

De kom från Bygget vid Svartvadet. Svensson lade nytt tak, gjorde trappstege upp till vinden, byggde till stugan med ett fähus vid norrgaveln, byggde förstukvist samt rödfärgade stugan.

1925 Bröderna Karlsson som hade vuxit upp i grannstugan Kibbelsbo: Johan Magnus (1876—1949), Karl-Oskar (1889—1979), Axel-Emil (1894—1945).

De var lantbruksarbetare. De köpte stugan för 450 kronor, bräfodrade den, lade tegeltak, förstörde fönstren, lade nytt golv i rummet, byggde ladugård, svinhus, vedbod och förrådsbod och gjorde en cementerad brunn. Johan dog i Fridhem.

1957 Eddy Gjötterberg (1907—1979), hembygdsforskare och konstnär, boende i Linköping och hade Fridhem som sommarbostad.

Fridhem, som nu är helt kringvuxet av skog, hade förr i tiden mot söder en vid utsikt över Svartvadskärret bort till backstugan Lövsäter som revs kort tid efter 1940 då den blev öde. Västerut kunde man se den gamla fattigstugan Bygget som låg invid gränsen till Östra Tollstad socken och som revs i slutet av 1920-talet. Svartvadskärret dikades ut år 1961.

1979 Makarna Astrid och Olof Jacobsson, som är boende i Kisa med Fridhem som sommarbostad.

Fridhemsstugan

Kristin i sockenbyggets yngste son hette Verner. Han föddes i Bygget 1895 och var halvbror med David Johansson, som i kapitlet om Svartvads-Bygget har berättat om sin barndom där. Verner har i sin tur berättat för Eddy Gjötterberg om livet i Fridhem. Sventes sonson Per i Malmslätt har också bidragit med minnen.

Verner Svensson, som har ett mycket gott och detaljrikt minne, berättar att han flyttade med sin mor till Fridhem sommaren 1901. De kom då ifrån Bygget. Hans far var Per Gustaf Svensson, f. 24/6 1852 i Ö. Tollstad såsom son till rättaren i Braxstad Magnus Svensson och hans hustru Charlotta Gustafva Widegren. Han kallades Svente och hans huvudsakliga arbete var att frakta djur åt kreaturshandlare. Han köpte stugan Fridhem för 100 kronor av Wistrands son, knekt i Prästkulla, Nykil, och kusin till syskonen Kerstin Andersson och Albert Jonsson i Fettjestad Nygård.

Fridhem låg såsom tidigare nämnts på Nygårds utjord, vilket innebar att fridhemsfolket måste erlägga tomthyra, s.k. planskatt, till Nygård med 5 kronor årligen. Kerstin Andersson hade blivit ägare till Nygård genom sin make, handlanden Samuel Andersson i Linköping, d. 1890, vilkens son i föregående äktenskap, den senare så berömda konstnären Knut Ander (1873—1908) under åren 1901—1905 bodde hos sin styvmor



Backstugan Fridhem den 1 maj 1983.

Foto Rune Wikell

Kerstin i Nygård. Berättelsen om Knut Ander finns i första delen av Längs östgötska bygdevägar.

Stugan var i dåligt skick. Taket var nedruttnat på framsidan så att det regnade in. Sängarna måste ställas på läsidan, åt skogen till. Svente spingade själv spån och lade nytt tak. Vidare gjorde han en stege upp till vinden, där man hade stänger uppsatta, en att hänga kläder på och en att hänga upp korv, brödkakor och dylikt.

Senare byggde han till stugan åt norr med ett fähus där han kunde ha ett par kor och ett par får. Det hette att "kora knappade me horna i köksväggen när di ville ha mat".

En jordkällare fanns i backen söder om stugan, men Svente förbättrade den med en svale.

Stugan som hade byggts med liggande timmer var grå av ålder men rödfärgades av Svente och förseddes senare även med en förstukvist, prydd med utsågade hjärtan och snirklar i tidens smak.

I köket, eller rättare sagt kokvrån, hade man lagat mat på öppen härd. Nu skaffades en järnspis som kostade 32 kronor och även ett "vaffeljärn" för 2 kronor. Köksfönstret var litet, närmast en glugg, och hade fyra rutor med grönaktigt glas. Den enda möbel som rymdes där var en bordbänk, vid vilken tre kunde tränga ihop sig vid måltiderna. I denna bänk fanns två utdragbara delar så att det blev en säng som två kunde ligga i. (Den hade Kristin med sig från Bygget. Se skildringen om Svartvads-Bygget!)

Rummet var också i minsta laget, 3,5 × 4,5 meter. Det senare måttet var gavelsidans. Vid väggen åt skogen till stod Sventes säng, på motsatta sidan Kristins. När det skulle vara fint låg vita, vävmönstrade överkast med fransar över sängarna. Mellan dessa sängar, under söderfönstret, stod en utdragssoffa, klädd med fint tyg och stoppad med tagel. Den var köpt på auktion för 2 kronor. I den låg Verner. Rummets fönster hade på den tiden bara fyra rutor. Ryggstödet på Verners soffa gick jäms med fönsterbrädet, där katten hade sin favoritplats. För fönstren hängde trådgardiner, trädde på käpp, och på fönsterbräderna hade Kristin krukväxter som hon pysslade om och pratade med. Närmast köksdörren fanns en ekskänk och på den brukade Kristin ha hemystade ostar liggande på tork. I taket över bordet hängde en fotogenlampa med vit plåtskärm. I köket fick man lyse från en vaxstapel som satt på en omvriden krok vid spisen.

Flyttbart avträde

Det fanns till en början inga uthus. Veden förvarades under ett slags tak, som bestod av slanor och bräder lagda snett ned från klippan där den nuvarande vedboden står. Som avträde hade man använt ett litet hus på medar som flyttades till ställen där man bäst behövde gödsel.

Svente byggde vid nämnda klippa skjul för höns och en gris samt ett stadigvarande avträde. Men äppelträdet, som stod där det flyttbara avträdet senast hade haft sin plats, kallades alltjämt för skithusapla.

Till jul slaktade man en ko och en gris. Man behöll 1/4 ko och 1/2 gris, vilket saltades ned, resten såldes i stan. Vid slakten användes yxa och slägga, men senare fick Verner uppleva sensationen att Aronsson i Brotorp kom och avlivade kon med slaktmask. Kon som man skulle ha till julslakten köptes på marknaden i Ulrika eller Skänninge. Den

senare hölls första torsdagen i augusti. Det tog sex timmar att leda hem kon från Skänninge. En gång hade det hunnit bli så mörkt framåt kvällen att Svente försökte korta vägen med att gena från Västrum förbi Bygget. Men där i skogen stod mörkret så tätt att han slutligen måste binda kon i en gran och gå hem efter en lykta för att kunna fortsätta.

I kärret slog man starrgräset och använde till hö. Det forslades hem på släpa, bestående av två långa, raka björkstammar, som man höll i utkretade handtag, en på var sida om sig. Bakom sig, på en rad tvärsålar, kunde man ha en mycket stor bingehö. Halm köptes ofta i Tiggesbo och släpades hem i en säck stor som ett bolstervar.

Av det som odlades var det särskilt gurkan, som Svente ägnade omsorg. De skulle vattnas först efter solnedgången, och när sonsonen Per var i Fridhem på sommaren var det hans uppgift att tidigt på dagen fylla ett stort kar med vatten, som skulle stå och syra sig till vattningen.

Som exempel på annan vantro berättar Per vidare, att Svente en gång hade träffat på en fora med en häst som vägrade att gå över en bro. Kusken skulle börja slå med piskan, men Svente hindrade honom och tog och ritade en femudd på hästens ena framhov. Det hjälpte.

Sventes huvudsakliga syssla var oxmotarens

Sventes huvudsakliga arbete var såsom förut sagt att frakta djur åt kreaturshandlare, bl.a. åt Oscar Svensson i Krångestad. Han var vad man kallade djurfösare eller oxmotare. Djuren drevs fram på landsvägen. Från exempelvis Eds marknad i Småland kunde man ha drifter på ett par hundra oxar. Omkring 1905 började man med järnvägsfrakt. När Verner var 15 år gammal fick han en dag brev från fadern med order att komma och hjälpa till. Då hade Svente så många djur att det behövdes fem järnvägsvagnar. Det var en stor dag för Verner.

En av Sventes resor hade så när kostat honom livet. Det var vid den hemska Malm-slättsolyckan år 1912, då nattsnälltåget körde in i det väntande blandade tåget och 22 personer omkom. Svente satt med en annan man i en bromsfinka där det två sittplatser vända mot varandra. Plötsligt slog de skallarna ihop och tumlade runt men klarade sig utan skador. Svente hade en djurlast som skulle till Malmö; den blev oskadd och han kunde fortsätta resan efter omlastning.

Mellan resorna hade Svente fullt upp med arbete hemma i Fridhem. Han täljde träbottnar till skor, gjorde lieorv, räfsor och räfspinnar. Vidare högg han all veden till skolan i Åbacka. (Han tog över efter Halla-Jon). Han brukade också klippa håret på granar och andra i trakten. Nästan varje söndag var det någon som kom till Fridhem för att bli klippt. Verner började tidigt hjälpa till även med detta. När han var tolv år klippte han håret på skraddaren i Bergstugan.

Kristins insats

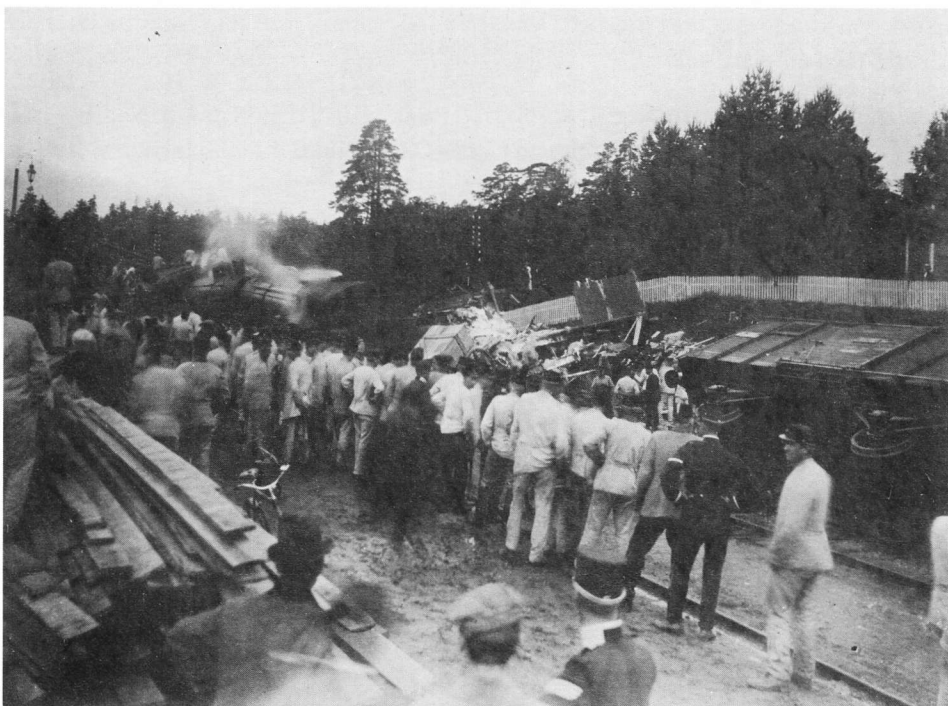
Kristin vävde emellanåt trasmattor och handdukar och då gjordes plats för vävstolen mitt på golvet. Ulvsbergspojkarna, som var måna om sin klädsel, beställde röd kypert (fyrskafad vävnad med snedränder) till skjortblusar av henne.

Hon hjälpte också till med att byka i granngårdarna. Själv bykte hon två gånger om året. Vidare hade hon städningen i Åbacka skola, golven skulle skuras, fönstren tvättas.

När äpplena hade mognat torkade hon frukt i bakugnen. Äppleträdet bakom stugan hade Kalle Björk i Nydal (bror till smeden Björk i Göklund) ympat, så där fanns två sorters astrakaner.

Och ”ho va säker å sjunge”. Utanför stugan stod två popplar med en bänk emellan och på den satt hon gärna om sommaren någon ledig stund och sjöng Älvsborgsvisan, Björkens hemlighet, I låga ryttartorpet och dylika visor.

Till handelsboden i Krångestad hade man nära en mil att gå. Per minns från sin pojktid hur han och Kristin traskade barfota dit i landsvägsdammet och tog på sig skorna först ett stycke innan de kom fram. I handelsboden kunde Kristin byta till sig varor för de kvastar hon gjorde. De förfärdigades av kvastmossa, som virades fast med vidjor vid änden av en enekäpp.



Svente i Fridhem var passagerare på det blandade tåg, som på Malmslätts järnvägsstation den 16 juni 1912 blev påkört av ett snälltåg mot Stockholm. Han satt i det blandade tåget och hade en oxvagn med sig för färd till Malmö. Både Svente och oxarna klarade sig. Men 18 personer dödades omedelbart och 16 skadades, bland dem 4 så svårt, att de kort därefter avled. Fotografiet är taget strax efter olyckan.

(Ur eget bildarkiv)

Barndomsupplevelser i Fridhem

Verner gick i skolan i Åbacka skola dit han hade en stig genom skogen. Det tog bara sju, åtta minuter att gå den. En tid hade han läraren Dahlborg. ”Det var en som kunde ta till rottingen”.

Men hellre minns Verner hur han fångade kräfter i Strutåna och metade fisk i Storsjön. Han hade ett ljuster som han högg gäddor med om våarna. Hemma gjorde han sig en ”väderleka”, som drev ett litet tröskverk till vilket han plockade ax som blev kvar på gårderna.

En sommar hade han en lammunge och när den råkade bryta ena benet så spjåkade Kristin benet och den blev bra igen. Den stora kastanjen har växt upp ur en nöt, som Verner satte ned mellan de stora stenarna år 1908. I en stor rönn bakom stugan fanns ett skatbo. Verner klättrade en gång upp för att titta på skatungarna och tog en i handen för att titta närmare på den. Nästa dag fick han se att alla var döda och låg med ett blodmärke i pannan, ihjälstuckna.

Det fanns gott om orm och paddor i Fridhem. Han såg en gång en huggorm som var väl en meter lång. I grannstugan Ängsäter bodde en gubbe Andersson som var lite trolsk och kunde läsa bort ormbett. Man fick själv hämta jord som lades på såret och täcktes med en svart duk.



Fridhem i vårens tid den 4 april 1986.

Foto Rune Wikell

När Verner gick och läste för prästen var det att gå till fots den en mil långa vägen. Konfirmationsundervisningen skedde i kommunalrummet i kyrkskolan. Tollén var en snäll kyrkoherde. Barnen behövde inte gå i kyrkan varje söndag, men vissa söndagar måste de vara där.

En stor upplevelse var att få lyssna till grammofon. Kalle Björk i Nydal hade varit i Amerika och därifrån fört med sig en trattgrammofon. Om man betalade honom 5 öre så spelade han gärna för en. Själv förtjänade Verner en gång hela 25 öre genom att sjunga. Det var när Wistrand kom och hälsade på och bad honom sjunga Kväsarvalsen. Han var då sju åtta år.

På söndagseftermiddagarna när kyrkfolket åkte hem placerade barnen ut sig vid väggrindarna och tjänade sig pengar med att öppna och stänga. Verner bevakade grinden vid Kibbelsbo hage. Det blev en ettöring eller tvåöring för varje åkdon som släpptes fram. Kom det en femöring singlarde i luften var det storartat.

För Sventes sonson Per var det festligt att komma till de gamle i Fridhem om sommaren. Det var i första världskrigets tid. Där på landet fanns ägg och mjölk och kött och potatis. Bonden i Fettjestad Nygård, Albert Jonsson, som Svente betalade plan-skatten till, hade hand om livsmedelskorterna för fridhemsborna, och han kom dit med mjöl och gryn och dylikt. Hemma hos Per i Malmslätt åt man kålrötter i stället för potatis.

Per kunde också få höra mystiska saker berättas. Kristin kunde berätta om hinsjakten, liksom även skollärare Bodin och Oscar i Tiggesbo. I Oscars version var det så att han en höstkväll kom körande med ett par oxar från Linköping och hade hunnit till Släntom, då han fick höra ett par hundar gläfsa, den ena med grovt skall och den andra med gällt. Ljudet kom allt närmare och till slut rusade hundarna förbi. Strax efteråt kom ett fruntimmer ridande i sporrsträck och efter en stund en ryttare, ”fin som hunden!” Så hördes ett skott, och sen kom ryttaren i vild fart tillbaka med fruntimret lig-gande framför sig över hästen. . . ”Nog har en hört tales om’et, sen att en skulle få se’t, dä trodde jag aldri!”

Det kunde också gå muntert till i Fridhem. Särskilt livat blev det en gång när de fick höra Tilda sjunga borta från Löfsäter, som låg fullt synligt på andra sidan kärret. När hon sjöng satte Svente i gång att tjoa. Tilda var inte sen att svara i samma ton och så höll de på en stund.

En sommar när Per hade en syster med sig satt de båda barnen på den stora flata stenen vid vedboden och retade grisen i stian nedanför. . .

Men sommaren var inte bara lek, det var mångahanda sysslor som Per måste hjälpa till med. Särskilt var det vattenhämtningen till odlingarna och hemsläpningen av hö som blev betungande. Bland småsysslor minns han att han skickades ut i kärret att hämta skvattram, som skulle hängas upp i hönshuset för att bota mot lössen. Han hade sett så fullt av löss på en stolpe inne hos hönsen att det såg ut som om den var levande.

När Per skulle hem till Malmslätt igen var det att gå till Sjöggestads station och ta tåget där. Då bar han en påk över axeln och på den hängde hans kläder, en korg med bär eller annat.

Svente och Kristin

Svente var "en liten tjocker en". Många grannar hade svårt att fördra honom. Han ansågs vara en pösmage. Tilda i Löfsäter tyckte att Svente var en bitvarg. När det gäller hans förhållande till Kristin heter det: — Fy helgete så daner han va!

Kristin var en snäll männisika och välsedd hos andra. Men Svente var svartsjuk på hennes umgänge med grannar. När hon en gång blev ombedd att hjälpa till vid byk och talade om det för Svente fick flickan som budade höra honom ryta: — Dä kvetter om du får betalt bara du får vara me å slå käft!

Det var i synnerhet när han kom från sina resor som Kristin fick det svårt. Då var han ofta "full och galen". Svente förtjänade rätt bra med pengar på sina kreatursfrakter. Han hade 10 kronor vagnen och blev det ett par tre resor i veckan kunde han ha 70—80 kronor med sig hem i veckoförtjänst. Men det var ett hårt och jäktande arbete, slitsamt genom den oregelbundna arbetstiden och det myckna nattvakandet. Det gick åt brännvin för att härda ut.

I sin ungdom hade Svente varit smeddräng i Fettjestad. Sedan arbetade han på lastbåten Linköping, som gick i kanalen. Men efter att ha blivit knuffad i sjön av en lastvagn och slagit axeln ur led tog han arbete på landbacken. Doktor Englund hade vridit armleden till rätta men senare måst göra om det, båda gångerna givetvis utan bedövning.

Slitningarna mellan Svente och Kristin hade med tiden blivit så svåra att Kristin flyttade bort. De hade inte gift sig. Kristin stod skriven som hushållerska. Svente tog det mycket hårt. Han försökte skära sig till döds en gång vid vägen genom Krångestadsskogen men hittades och blev hjälpt.

År 1923 flyttade han från Fridhem till ålderdomshemmet vid kyrkan. Där skar han sig i halsen men överlevde. Slutligen, den 12 april 1926, drog han vintermössan ned över hela huvudet och dränkte sig i "en brunne".

Kristin bodde åtskilliga år hos sin son David, som var en snäll och skötsam man och år 1921 med sin familj hade flyttat till Västrum ett stycke väster om Fridhem. Hon dog den 16 januari 1936, i Gammalkils kyrkbok antecknad som "utan stadigvarande hemvist".

1925 kom en brödratrio till Fridhem

År 1925 flyttade jordbruksarbetaren Karl Karlsson till Fridhem. Han var född i Tällstugan i Gammalkil och hade i många år bott först i Kibbelsbo sedan i Ängsäter, grannställen öster om Fridhem vid Ulrikavägen. Snart därefter kom också hans bröder Johan och Axel dit. De hade bott i Sjölund under Runnebo i Nykil.

Bröderna hade köpt stugan för 450 kronor. Den fick nu tegeltak och brädfodrades varjämte fönstren gjordes större. År 1926 byggdes ladugården med tillhjälp av svågern Ernst Johansson i Löfsäter. Den är byggd av stående plank och brädfodrad invändigt och utvändigt. Bröderna hade huvudsakligen skogsarbete och för körslorna måste de hålla häst. Dessutom hade de i stallet två kor, den ena var Löfsäters (Ernst med familj hade flyttat dit efter Tilda och hennes barnbarn Valter, som i dec. 1924 flyttade till Rystad), och systemen Hilda gick morgon och kväll tvärs över kärret för att mjölka dem.

Mellan stallet och logen var en avbalkning för ett halvtjog höns. Intill norra gaveln gjordes ett litet skjul, "svinbusa", för grisen.

Förrådsboden var ursprungligen garage i Skuggebo, blev sedan garage i Släntom men flyttades år 1923 med hjälp av släde över kärret till Löfsäter, där Ernst använde den till höns- och svinhus. Men den var då nära dubbelt så stor som nu. År 1942 köpte bröderna Karlsson den av svågern Ernst och forslade den en vinter tillbaka över kärret till Fridhem och förvarade där bl.a. kraftfoder till djuren och nedsaltat fläsk. En vedbod byggdes vid den stora flata stenen, där Svente hade haft sitt skjul för höns och gris.

I den grunda stenlagda brunnen fanns bara kärrvatten. När stenarna dessutom hade förskjutits så att den var ojämn och trång grävdes en ny i närheten av jordkällaren. Kalle hade tagit ut platsen med slagruta. Den nya byggdes med fyra cementrör, en meter höga.

Beträffande markhyran hade Kalle sina funderingar. Han hade fått för sig att marken inte hade någon ägare och vände sig till någon myndighetsperson i Linköping. Denne kunde emellertid inte reda ut saken. Albert i Nygård, som Kalle därefter talade med, var en snäll man och menade att det kunde vara "klippt däsamme" med planskatten. Men när friherrinnan Greta Lagerfelt på Duseborg hade förvärvat Fettjestad Nygård kom hon en dag bort till Fridhem för att driva in tomthyran. Kalle vägrade att betala. — Men det förstår väl herr Karlsson, att när det är min mark så måste jag väl ha något för att nån bor där! Kalle förklarade frankt att det var ingen mans land, det hade han fått bevis för. — Så friherrinnan tror'a inte ja har någe mä å göra, sa ja rent ut åt'na. Friherrinnan lät saken därvid bero.



Lördagseftermiddagen den 16 juni 1984 samlas några hembygdsvänner hos makarna Astrid och Olof Jacobsson i Fridhem. De är boende i Kisa men äger och har Fridhem som sommarbostad.



Spelemännen är Harry Hammarberg (f. 1898), Tomta Södergård i Östra Tollstad och Alvar Sandljung (f. 1918), Önnetorp i Västra Harg. De underhåller med fiol och dragspel i en skön junidag som bär doft från gången tid.

Johan var den av bröderna som mest arbetade och planerade

Framför stugan hade bröderna ett potatisland och ännu ett framför ladugården mitt för förrådsboden. Längs med bergknallen vid stigen in mot stugan, där det var svartjord, låg ett jordgubbsland från vilket man ett år hade sålt jordgubbar för sextio kronor.

Ett annat tillskott till försörjningen var skolagning åt folket i trakten. Det var Axel och Kalle som sysslade med det. Johan högg veden åt skolan i Åbacka och var den som främst stod för hushållet. Han var i övrigt den trägnaste, när det gällde att arbeta och planera. Genom att han var så illa kobent hade han i viss mån blivit mer knuten till gemenskapen än bröderna. Det var han som glädde sig mest, när de äntligen slapp "flytte å kravle" och fick ett eget hem i Fridhem.

Johan kunde skämta om sitt lyte. — Förr va en lediger i bena, men fasen, den tia ä nog gången. Någon skämtade med honom i Tiggesbo, när han hjälpte till med höbärgningen: det såg för komiskt ut med hans vinglande ben och alla höstrån, som fastnade i hans trasiga klackjärn, men han fann sig. — När di börjer gå sönnner, då åter di gräs.

Han tyckte om att arbeta i Tiggesbo och trivdes med folket där. Han brukade vara med i deras arbete så gott som hela somrarna. Men alltemellan måste han stanna hemma, han skulle baka eller uträtta annat för hushållet. Bonden Albert menade, att brö-



... och John Larsson (f. 1911), Rosenlund i Östra Tollstad och Einar Johansson (f. 1906, d. 1986), Hargsgården i Västra Harg, njuter av musiken och försommarblomstren.

Foto Rune Wikell

derna väl kunde laga sin mat själva och sköta om det övriga också, Johan hade ju maten i Tiggesbo och behövde bara tänka på sig. Men Johan skakade på huvudet, det skulle inte gå an.

Alla tre bröderna var klena

Johan hade sin utdragsäng vid väggen åt skogssidan. Kalle och Axel låg i samma säng vid motsatta väggen. Under gavelfönstret stod en stoppad soffa och nere vid dörren en hög smal byrå. Vid köksdörren stod den gamla ekskänken kvar sen Svenssons tid.

Klyftan på kullen hade Kalle hägnat med ståltrådsnät och höll där en jakthund. Han tyckte om att ströva i skogen med bössa och hund. Kalle var inte mycket för att ligga i selen.

Alla tre bröderna var klena. Axel fick slutligen en fisteltumör i ljumsken och hade en lång och svår sjukdomstid. Någon av kvinnorna i Tiggesbo skaffade cellstoff för varflödet i stället för trasorna som ständigt måste tvättas, och det var han rörande tacksam för. Han bjöd till att arbeta så länge som möjligt. När han inte kunde hugga längre, mätte han av stockar. Han dog den 18/11 1945 på Vallahemmet i Linköping.

Johan hade tbc i ryggen. Han fick det svårt sen Axel var död. Han bekände med en suck för grannen Einar Kindstrand: — Kalle har allri vatt snäller ve mej. Kom det någon och hälsade på och Johan ville lägga ett ord med i samtalet, så bet Kalle emot: — Tyst du! Kalle hade cykel, men det föll honom inte in att lätta Johans börda genom att köra hem något. Johan fick ensam släpa hem ved från skogen och när han hade varit i någon granngård och hjälpt till vid potatisplockning fick han kånka hem sin lott i en säck på ryggen.

De skulle en gång lämna mjölk i Västrum för ystning, och när Kalle hade satt ner sina krukor hade han brått ut, sägande att han skulle hämta mer. Halvar i Västrum anade att Johan var på väg och frågade efter honom, men det ville Kalle inte låtsas om. Halvar gick emellertid ut och mötte Johan innan Kalle hade hunnit ta ifrån honom krukorna och skickat hem honom. Johan blev översvallande glad när Halvar bad honom komma med in. Men Kalle blev missräknad. Han hade velat få spela upp sin sällskaplighet ensam med västrumsfolket. Johan med sitt lyte var bara störande.

Slutligen blev Johan så dålig att han bara kunde gå en tjugofem meter i taget för att sen bli stående en stund, hängande över sin käpp. Det hade värkt håll i ryggen. När han blev sängliggande gick Halvar och hälsade på honom. Sista gången hade Johan frossa. Det led mot slutet. Men Kalle förstod inte eller fäste sig inte vid det. — Fasen, han säger då ä kallt här, men då ä då väl inte! Och han tog tag i Johans täcke och ryckte upp det nästan över huvudet på honom.

— Då va en odör i stugan, så man drog inga långa andetag, berättar Halvar. Johan dog den 27/12 1949, i armarna på Kalle som just hjälpte honom vid kärlsittningen.

Kalle bodde kvar i Fridhem tre år. Han hade nära genom skogen till en familj i Åbacka med glada och trevliga döttrar. Där vistades Kalle för det mesta och trivdes. När den familjen år 1952 flyttade till Mjölby kände sig Kalle för ensam i Fridhem och flyttade efter. Där fick han arbete som gårdskarl.

I skogen låg på flera ställen vedtravar kvar och ruttnade ned; dem hade Johan släpat ihop förgäves.

1957 blev jag ägare till Fridhem

Fridhem stod öde i fem år till 1957, då jag den 12 augusti i Mjölby köpte stugan med tillhörande uthus av Kalle för 1.000 kronor. För inventarierna betalade jag ytterligare 200 kronor.

Enligt brandförsäkringsbrevet av år 1942 omfattade bebyggelsen:

Boningshus av trä under hårt tak, innehållande 1 rum och kokvrå, i försvarligt skick, 6 meter långt, 4 meter brett och 2,5 meter högt.

Ladugård och foderlada av trä under vekt tak, i mindre gott skick, 8 meter lång och 3,5 meter bred.

Vedskjul, bodbyggnad och hemlighetshus. Jordkällare och "svinbusa" var inte medtagna i försäkringen.

Innan jag flyttade in hade en del bärbara inventarier blivit hämtade av Karlssons släktingar, men den gamla ekskänken, som hade stått där sen Sventes tid, fanns kvar. Likaså fanns kvar en gammal ståna gjord av en urholkad trädstam, en chiffonjé, ett par gammaldags pluggade bondstolar, pinnstolar, bord, gamla jordbruksredskap och andra verktyg, en mängd skoläster samt en förfärlig mängd bråte i alla hus.

Vid mitt tillträde tillhörde marken Claes och Greta Lagerfelts stiftelse, Duseborg, Gammalkil. Friherrinnan Greta Lagerfelt, död 1954, hade av arvingarna till Kristina Andersson förvärvat Fettjestad Mellangård som Nygård tillhörde. Valkebo häradsallmanning, som ägde ett stort område gränsade till Fridhem, bytte emellertid mark med stiftelsen och blev däregenom ägare till ifrågavarande område. År 1959, den 20 augusti, inlöste jag med rätt enligt ensittarlagen det till Fridhem upplåtta markområdet, som fastställdes till 0,3411 hektar.